עין משפט נר מצוה

כב א טוש"ע י"ד סי' תג סעיף י בהג"ה:

כג ב ג מיי' פ"ז מהלכות נדרים הל' י (ופי"ב מהל' נדרים הל' ח) סמג לאוין רמב טוש"ע י"ד סימן רלד סעיף סד סה:

כד ד מיי' פ"ז מהל' נדרים הל' יא סמג לאוין רמב טוש"ע י"ד סי' רכו סעיף ג:

כה ה מיי' שם פי"ב הל' ח סמג שם טוש"ע י"ד סי' רלד סעיף סה:

◆

תוספות

טומאת מת נמי אית לה צערא. אם תמנע מלטמא דהויא עינוי נפש: **קונם שאני נהנה לבריות כו' לא יפר.** דלא הוי עינוי נפש ד) [וא"כ] לשמואל דאמר קונם שאני נהנה לפלוני יפר ותי' לא יפר משום נדרי עינוי נפש אבל מיפר משום דברים שבינו לבינה ורבי יוסי היא כדתרצינן מפירות מדינה: **ויכולה ליהנות בלקט שכחה ופאה.** שאינו ממון כדאמרי' דאפי' טובת הנאה ליכא לבעלים דעזיבה כתיב בהו [דדוקא היכא דכתיב בהו] ונתת אית בהו טובת הנאה: **כהנים לוים** [נהנים] משלו יתן לכהנים תרומתו דטובת הנאה אינה ממון: **כהנים ולוים אלו יטלו אחרים.** דטובת הנאה ממון ובגמ' פריך מרישא לסיפא: **אלמא** מדקתני לא יפר בעל לאו בכלל בריות הוא ומותרת ליהנות ממנו לכך לא חשיב האי נדר לעינוי נפש דאי הוי בכלל בריות אין לך עינוי גדול מזה דמשמע ליה הא דקתני דמותרת בלקט לא הוי טעמא דרישא מדלא קתני מפני שמותרת אלא מילתא באפי נפשה הוא וא"ת ובעל גופיה מתזן מן הבריות והוי פרנסתו מן החנווני דאמר לעיל (דאסורה) דיפר כדין עינוי נפש וי"ל דלעיל איירי דאסרה בפירות חנווני שיהא של חנווני אע"פ שאינו עתה שלו דומיא דפירות מדינה דרישא שאסרה במה שגדל במדינה אבל הכא מיירי שאסרה משל הבריות בעודו שלהם והואיל ובעל לאו בכלל בריות כשיבא לידו מותר אבל מן בעל לא אכלה מדלא קתני הותרה בהם: **חדא ועוד קתני חדא דבעל אינו בכלל בריות ועוד כו'.** כך מגי"ה במשנתנו ולעולם בעל מכלל בריות הוא ומה טעם קאמר כו' קשה להר"ס לעיל [דאמרינן] אם לא היתה פרנסתו אלא ממנו הרי זה יפר ואפילו כדין עינוי נפש ואמאי והרי יכולה ליהנות בלקט שכחה ותי' דלעיל מיירי בנדרה בימות הגשמים דליכא לקט ופאה: **נתגרשה יבולה ליהנות בלקט.** דאז בשעת גירושין הוי בעל בכלל בריות דנדרה הכי קונם שאני נהנה לכל אדם שיקראו אותם בריות בשעת הנאתי מהם וכי מיגרשה מיקרי בעל [בריות] ואע"ג דהשתא לא מיתסר בעל לאחר גירושין מיתסר דהוי בכלל בריות לאסור בעלה על נפשה מהשתא ודמי להא דלקמן שדה שאני מוכר לך לכשאקחנה תקדיש הואיל ובידו להקדיש:

ר"ן

מטומאת מת דלית לה צערא לא הפר לה. ונמצא שאפילו לאחר ההפרה היא מוזהרת על הטומאה וכיון שכן לא מיקרי לגבי טומאה חלי מנין של נזירות שהרי חייבת היא להשלים כל מנין נזירותה בטהרה אלא ודאי משמע דמתוך שמפר ליין שמתענה בו מפר לטומאה שאינה מתענה: **אמרי טומאת מת נמי אית לה צערא.** האי דפריך ליה הכי ולא פריך אין נזירות לחצאין כדפריך לעיל משום שטומאה אינה תלויה בנזירות דאשכחן נזירות בלא טומאה שהרי נזיר שמשון אסור ביין ומטמא למתים כדאיתא פרק קמא דמס' נזיר (ד.) וכיון דלא תליא טומאה בנזירות אפשר נמי דאיתא לאיסור טומאה בלא איסור שאר דיני נזירות אי נמי דקושטא דמילתא בעי לתרוצי דלא כדקסלקא דעתא דאין בטומאת מת צער דליתא אלא צערא אית לה וה"מ שאם נדרה שלא תלך לבית האבל בעלה מפר לה משום עינוי נפש: **מתני' קונם שאני נהנית לבריות.** מה שאני נהנית מן הבריות יהא עלי כקונם: **אינו יכול להפר.** דאע"ג דאמר שמואל(ב) הנאת פלוני עלי יפר הא אסקינן עליה דשמואל כרבנן סבירא ליה דמיקל בעינוי נפש וכוליה פרקין רבי יוסי: **ויכולה ליהנות בלקט שכחה ופאה.** דכיון דכתיב בהו תעזוב יתירה ולא כתיבא בהו נתינה לית בהו טובת הנאה לבעלים הלכך כי שקלה לקט שכחה ופאה אינה נהנית משל בריות. ובגמרא מפרש למתני': **גמ' אלמא אפשר דמתזנה מדיליה.** קא סלקא דעתך דסיפא דקתני יכולה היא ליהנות בלקט שכחה ופאה לאו סיומא דרישא וטעמא דידה היא דמשום הכי אין יכול להפר מפני שיכולה ליהנות בלקט שכחה ופאה דאם איתא הוה ליה למתני הכי מפני שיכולה ליהנות ועוד דאם איתא דבעל בכלל בריות הוא היכי קתני דמפני שיכולה ליהנות בלקט שכחה ופאה אין יכול להפר וכי בעל וכולהו בריות גריעי מחנווני שלא היתה פרנסתו אלא ממנו דאמרינן לעיל [עט:] יפר אלא ודאי כי קתני אין יכול להפר היינו טעמא משום דאפשר דמתזנה מבעלה דבעל לא הוי בכלל בריות הלכך לא מקרי עינוי נפש ולא יפר. וכי תימא אכתי היכי אתיא שפיר דהא ודאי בעל אין פרנסתו אלא מן הבריות והוו להו בריות כחנווני שאין פרנסתו אלא ממנו דאמר יפר לאו קושיא היא דהתם אסרה לה לפירות חנווני אפילו בזמן שיביאם לה בעל וכדאסיקנא לעיל [פב.] הלכך יפר אבל הכא לא אסרה אנפשה פירות הבריות אלא הנאת הבריות הלכך כל היכא שהבעל לוקח אותם מותרת בהן שאינה נהנית מן הבריות אלא מן הבעל: **אימא סיפא יכולה ליהנות בלקט שכחה ופיאה.** אבל מן הבעל לא אכלה דאי אכלה מבעל היכי מותרת בלקט שכחה ופאה דהא לאו עניה היא: **אמר עולא לעולם בעל לאו בכלל בריות הוא ועוד אין יכול להפר מפני שיכולה היא ליהנות בלקט שכחה ופאה.** פירוש לעולם בעל לאו בכלל בריות הוא ומשום הכי אין יכול להפר דהא מתזנה מיניה דבעל ועוד דאפי' בעל עני הוא אין יכול להפר מפני שיכולה ליהנות בלקט שכחה ופאה ומבעל נמי לא מתסרא דאי מתסרא ביה משום שיכולה ליהנות בלקט שכחה ופאה בלחוד לא אמרינן דלא יפר דלא גרעי בריות ובעל מחנווני שלא היתה פרנסתו אלא ממנו דקיימא לן יפר: **רבא אמר לעולם בעל בכלל בריות הוא ומה טעם קאמר מה טעם אין יכול להפר מפני שיכולה ליהנות מלקט שכחה ופאה.** סבירא ליה לרבא דאף על גב דלא קתני מפני שיכולה ליהנות ממילא משמע דמה טעם קאמר. וקשיא טובא ולרבא מי גרעי בריות ובעל מפירות חנווני שאין פרנסתו אלא ממנו דקתני יפר משום עינוי נפש ואפילו לר' יוסי ותירץ הר"מ בר שניאור זכרונו לברכה דהכא בשלקטה לקט שכחה ופאה ויכולה היא ליהנות ממנו ולכדקתני יכולה היא ליהנות בלקט שכחה ופאה והלכך לא יפר ולעיל בשנדרה בימות הגשמים שאי אפשר לה ללקט ומשום הכי יפר: **רב נחמן אמר לעולם בעל לאו בכלל בריות הוא.** ומשום הכי לא יפר שאם לא היתה יכולה ליהנות ממנו אע"פ שיכולה ליהנות בלקט שכחה ופאה עינוי נפש הוי ומפר והכי קתני נתגרשה יכולה ליהנות בלקט שכחה ופאה דלית בהו טובת הנאה דעזיבה כתיבא בהו וקא משמע לן דלכשתתגרש יחזור הבעל להיות בכלל איסור הבריות ואין לה ליהנות אלא בלקט שכחה ופאה כך פירשו הראשונים זכרונם לברכה וכן הוא בחדושי הרשב"א זכרונו לברכה בשם התוספתא(ג): ואני אומר דאם איתא דהכי פירושא הא דגרסינן בירושלמי [פ"ג ה"ו]

דנודר

גמרא

דלמא מיין דאית לה צערא הפר לה מטומאת מת דלית לה צערא לא הפר לה אמרי טומאת מת נמי אית לה צערא דכתיב [1]והחי יתן אל לבו (א)ותניא היה ר' מאיר אומר מאי דכתיב והחי יתן אל לבו [א]דיספוד יספדון ליה דיבכון יבכון ליה דיקבר יקברוניה: **מתני'** [ב]קונם שאני נהנה לבריות אינו יכול להפר [ג]ויכולה היא ליהנות בלקט שכחה ובפאה [ד]קונם כהנים לוים נהנים לי יטלו על כרחו כהנים אלו ולוים אלו נהנים לי יטלו אחרים: **גמ'** אלמא אפשר דמתזנה מדיליה מכלל דבעל לאו בכלל בריות הוא אימא סיפא (א) יכולה ליהנות בלקט שכחה ופאה אבל מדבעל לא אכלה אלמא בעל בכלל בריות הוא אמר עולא לעולם (ב) לאו בכלל בריות הוא ועוד אין יכול להפר מפני שיכולה ליהנות בלקט שכחה ופאה רבא אמר לעולם בעל בכלל בריות הוא ומה טעם קאמר מה טעם אין יכול להפר מפני שיכולה ליהנות בלקט שכחה ופאה ר"נ אמר [ה]לעולם בעל לאו בכלל בריות הוא והכי קתני נתגרשה יכולה ליהנות בלקט שכחה ופאה

איתיביה

רש"י

דלמא מיין דאית לה לערא הפר. מזג וחרצן לא הפר לה דהא אמרת אין נזירות לחצאין אהכי קאמר דמפר כולו ולא שייר אלא טומאת מת משום דלא אפשר ליה להפר לה ותייתי נמי עולת העוף דהא חייל עלה אכתי נזירות לענין טומאה: **אמרי טומאת מת.** ודאי הוי נמי בכלל הפרה משום דאית לה צערא כדכתיב קרא והחי יתן אל לבו והויא עינוי נפש: **דיספוד יספדון ליה כו'.** כלומר יספוד לאינשי כי היכי דיספדון ליה נמי והיינו והחי יתן אל לבו שישתדל לעשות עם אחרים כדי שיזכה ויעשה לו כמו כן ולעיל מיניה כתיב טוב ללכת אל בית אבל וגו': **מתני' קונם שאני נהנה לבריות.** קונם יהא עלי כל מה שאהנה מן הבריות: **אינו יכול להפר** (ג) **ויכולה ליהנות מלקט שכחה ופאה.** דלאו של בריות הן אלא של הפקר: **גמ'** מדקאמר דאין יכול להפר משמע דאין בנדר הזה עינוי נפש משום דיכולה להתפרנס משלו: **אימא סיפא** (ד) **יכולה ליהנות בלקט שכחה ופאה אבל משל בעל לא מצי אכלה.** אלמא דבעל בכלל בריות הוא: ה"ג **אמר עולא לעולם בעל לאו בכלל בריות הוא חדא ועוד קתני כו'.** ואין יכול להפר דמתניתין אכ"ע קמהדר דאין יכול להפר אליבא דכ"ע משום דלאו נדרי עינוי נפש הויין ולאו דברים שבינו לבינה: **רב נחמן אמר לעולם בעל לאו בכלל בריות.** והאי דקאמר אין יכול להפר א"ל להפר קאמר: (ה) **ויכולה ליהנות בלקט כו'.** משנתגרשה קאמר דהתם לא מציא לאיתהנויי מבעל:

איתיביה

מסורת הש"ס

א) כתובות עב. מ"ק כח., ב) [לעיל פג.], ג) נ"ל התוספות, ד) ג' יעב"ץ וא"ת, ה) נ"ל לא מיתסרא בשל בעל יכולה לאסרן עליה,

◆

תורה אור השלם

1. טוֹב לָלֶכֶת אֶל בֵּית אֵבֶל מִלֶּכֶת אֶל בֵּית מִשְׁתֶּה בַּאֲשֶׁר הוּא סוֹף כָּל הָאָדָם וְהַחַי יִתֵּן אֶל לִבּוֹ: קהלת ז ב

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' אימא סיפא ויכולה היא ליהנות: (ב) שם אמר עולא לעולם בעל לאו בכלל בריות הוא והכי קתני ועוד אין יכול: (ג) רש"י ד"ה קונם וכו' הבריות אינו יכול להפר הס"ד ואח"כ מ"ה ויכולה היא ליהנות: (ד) ד"ה אימא סיפא ויכולה היא ליהנות: (ה) ד"ה ר' נחמן וד"ה ויכולה הד"א:

◆

מוסף רש"י

והחי יתן אל לבו. בשביל שהאבל הוא סוף כל האדם, סופו של כל אדם לבא לידי כך, לפיכך החי יתן אל לבו כל מה שאגמול חסד עם המת אצטרך אני שיגמלו לי במותי (קהלת ז ב). **דיספוד יספדון ליה.** יתן אל לבו שאף הוא יספדוהו ואל ירע לו אם נהג כן (כתובות עב.).

◆

פירוש הרא"ש

למתענה כו' **מטומאת מת דלית לה צערא לא הפר לה.** ואמאי מותרת ליטמא למתים ולא שייך הכא לשנות אין נזירות לחצאין דדוקא גבי חרצן וזג אי אפשר לנזירות בלא חרצן אבל אפשר לנזירות בלא איסור טומאה כנזיר שמשון ותימה אמאי לא פריך מברייתא דלעיל דקתני בהדיא דמטמאה למתים אחר שהפר לה: ומשני **דטומאת מת אית לה צערא.** במה שהיא נמנעת מלטמא: **מתני' קונם שאני נהנה לבריות אינו יכול להפר.** דלא הוי עינוי נפש אבל מפר משום דברים שבינו לבינה ורבי יוסי היא כדתרצינן לעיל: **ויכולה ליהנות בלקט שכחה ופאה.** דאפי' טובת הנאה ליכא בהו דדוקא היכא דכתיב נתינה שייך טובת הנאה: **קונם כהנים ולוים נהנים לי.** יטלו תרומות ומעשרות בע"כ דטובת הנאה אינה ממון ובגמרא פריך מרישא לסיפא: **גמ' אימא סיפא ויכולה ליהנות מלקט שכחה ופאה אלמא דבעל בכלל בריות הוא.** מדקאמר שאינה יכולה ליהנות אלא מלקט שכחה ופאה ומשמע ליה דמילתא אחריתי היא ולא קאי לפרש רישא מדלא קתני מפני שיכולה ליהנות בלקט שכחה כו' וא"ת והלא בעל גופיה מתפרנס מן הבריות וה"ל כחנווני שפרנסתו ממנו דמפר משום עינוי נפש וי"ל דלעיל דאסרה פירות חנווני עליה ואפילו אין עתה שלו דומיא דפירות מדינה הלכך אפי' קנאן הבעל ממנו אסורה בהן אבל אסרה הנאת עולם עליה מותרת בפירותיהם אחר שקנאן הבעל ומיהו קשה גבי חנווני אמאי יפר והרי יכולה ליהנות מלקט שכחה ופאה וי"ל דמיירי בימות הגשמים דליכא לקט שכחה ופאה: **נתגרשה יכולה ליהנות בלקט שכחה ופאה.** ולכשתתגרש הוי בעל בכלל בריות דהכי נדרה קונם שאני נהנה לכל אדם דמתקרי בריות בשעת הנאה אע"ג דהשתא ה) לא מיתסר בעל יכולה לאסרן עליו לאחר זמן מידי דהוה אהך דאמר לקמן שדה זו שאני מוכר לך לכשאקחנה ממך תקדוש דקדשה הואיל ובידו להקדישה עתה ואע"ג דהשתא לא הוי עינוי נפש הואיל ויבא לידי עינוי נפש לכשתתגרש מצי מפר: